

beter BIG

SPECIAL VOOR DE VARKENSHOUDERIJ

PRRS: de details

PRRS: meer dan vaccineren

Brede aanpak nodig

Martijn Steenaert, Technical Service Manager Varkens bij Boehringer Ingelheim

De PRRS missie

De Westerse soldaten die in Afghanistan de Taliban te lijf gingen waren destijds goed getraind. De vijand bleef echter aanvallen en aanslagen plegen. Een langdurige totaalaanpak was nodig. Naast geweld was het zaak 'the hearts and minds' te veroveren. Een kwestie van een lange adem.

'Zonder langdurige verbeteringen van de omstandigheden win je de slag, maar is de missie tegen PRRS nog niet geslaagd.'

Waarom dit verhaal? Omdat ik gelijkenissen zie met de aanpak van PRRS op bedrijven in Nederland. Op de schaal van ellende gaat de vergelijking natuurlijk volledig mank: PRRS is veel minder erg dan een oorlog. Maar toch. Het afgelopen jaar bezocht ik veel bedrijven om de aanpak van PRRS te bespreken. De uitgangspunten zijn steeds helder. Voorkom om te beginnen dat PRRS het bedrijf binnenkomt. Maak vervolgens binnen het bedrijf de overdracht van het virus van dier naar dier zo lastig mogelijk en geef weerbaarheidstraining aan alle varkens die mogelijk PRRS tegenkomen. Oftewel: externe biosecurity, interne biosecurity en vaccinatie. Op de bedrijven kwam ik na ongeveer een half jaar terug voor een evaluatie. De vaccinatie was tot in de puntjes geregeld. Mooi, super! De biosecurity is een heel ander verhaal. Op te veel bedrijven was daar zeer weinig mee gedaan. Terwijl we weten dat de kans van succes op de lange termijn hier voor een belangrijk deel van afhangt. Het mooie is, dat deze maatregelen ook effect hebben op meer infecties dan alleen PRRS. Recent onderzoek laat zien dat bedrijven die goed scoren op biosecurity, technisch ook beter presteren. Zo haal je meer profijt uit je investering. Een jaar lang de biggen vaccineren vergt op een bedrijf met 1.000 zeugen een investering van tienduizenden euro's. Een zinvolle investering, je wint een slag. Maar zonder gelijktijdige langdurige verbeteringen is de missie tegen PRRS nog niet geslaagd.

Contactgegevens specialisten varkenshouderij Boehringer Ingelheim

Ludwig ten Broeke, Senior Key Account Manager, +31 (0)6 29 59 11 13

Anita Adams, Account Manager varken, +31 (0)6 46 08 84 52

Nico Wertenbroek, Technical Service Manager/dierenarts, +31 (0)6 46 31 61 55

Martijn Steenaert, Technical Service Manager/dierenarts, +31 (0)6 29 59 11 17

Technische ondersteuning in het veld

De aanpak van PRRS op praktijkbedrijven is voor varkenshouders en dierenartsen een uitdagende klus. Boehringer Ingelheim helpt graag. Nico Wertenbroek en Martijn Steenaert zijn als Technical Service Manager dagelijks onderweg om varkenshouders en dierenartsen te adviseren en te begeleiden, onder andere bij het aanpakken van PRRS. Vanaf september krijgen ze er een collega bij: Rutger Jansen, nu nog werkzaam bij ForFarmers. De technische ondersteuning wordt vaak ingeschakeld op bedrijven waar een PRRS-uitbraak is geweest. Nog liever schuiven de mannen aan om de kans op een uitbraak zoveel mogelijk te beperken. Nico Wertenbroek: "Het verzoek om ondersteuning komt altijd via de dierenarts. Doel is te komen tot een succesvolle PRRS-aanpak op korte én lange termijn. Daarbij gebruiken we het 5-Step Proces, om zo stap voor stap tot een reële aanpak te komen. Met reële doelstellingen. Dat geeft de beste kans op goede resultaten en de minste kans op teleurstellingen."

Risico's in biggen- en vleesvarkensstal

Nico en Martijn analyseerden de afgelopen maanden al veel praktijksituaties, ze hebben een goed idee van wat er onderweg speelt. De zeugenstapel is volgens Nico niet op alle bedrijven stabiel. "Op het moment van spenen gaat PRRS bij 15 tot 20 procent van de bedrijven bij de biggen rond. Bekijk je dat aan het eind van de biggenopfokperiode opnieuw, dan blijkt dat op 40 procent van de bedrijven de biggen op negen weken leeftijd het PRRS-virus dragen. Dat betekent dat op 20 procent van de bedrijven in de biggenstal een actieve veldinfectie speelt. Veel biggen maken dus in de biggenstal een keiharde confrontatie met het PRRS-virus mee, een plek waar ze in staat zijn om veel virus te verspreiden." Bij de verspreiding speelt onder andere de overbezetting in de biggenstal een belangrijke rol. Nico: "Op veel bedrijven groeide het aantal biggenplaatsen niet mee met de stijging van de biggenproductie. Dat betekent dat op veel plaatsen de biggenstroom niet optimaal is georganiseerd en dus de kans dat de ene groep de andere groep besmet groter is. Bovendien speelt in veel vleesvarkensstallen een actieve PRRS-infectie, die flinke schade veroorzaakt. Uit recent Nederlands onderzoek blijkt dat varkens die in de vleesvarkensstal met PRRS worden geïnfecteerd, dagelijks gemiddeld 60 gram minder groeien in vergelijking met varkens in dezelfde afdeling die niet geïnfecteerd worden. En als je dan daarbij beseft dat 80 tot 90% van de vleesvarkens serologisch positief zijn bij de slacht, dan ligt hier nog veel potentie."

5-STEP PROCES

1. Formuleer doelstellingen
2. Bepaal de huidige PRRS-status
3. Begrijp de risico's en mogelijkheden
4. Ontwikkel mogelijke oplossingen
5. Implementeer en evalueer de gekozen oplossingen

'Iedere weekgroep
een eigen kleur
overall en laarzen.'

Mts. Steentjes uit Etten

Risico's verder indammen

DE FAMILIE STEENTJES DACHT ROND BIOSECURITY AL HEEL SCHERP AAN DE WIND TE ZEILEN. HET BEDRIJF WAS DAN OOK AL JAREN PRRS-VRIJ. TOT SEPTEMBER VORIG JAAR, TOEN ER TOCH INEENS EEN PRRS-UITBRAAK WAS. REDEN GENOEG OM DE TEUGELS NOG VERDER AAN TE TREKKEN EN NOG MEER RISICO'S TE BEPERKEN.

Het is een kleurrijk gezicht in de centrale gang van de nieuwe biggenstal van de familie Steentjes in het Gelderse Etten. Mark Steentjes trekt een gele overall aan, maar verderop in de gang zijn ook rode, roze en blauwe overalls zichtbaar. "Wij werken volgens het twee wekensysteem. Iedere weekgroep heeft een eigen kleur. In de nieuwe stal gebruiken we voor iedere weekgroep een gescheiden kleur overall en laarzen."

Deze werkwijze is het directe gevolg van een korte maar heftige PRRS-uitbraak vorig jaar september. Het was voor Mark Steentjes voldoende aanleiding om nog eens kritisch naar de interne en externe biosecurity te kijken. "Iedereen loopt van jong naar oud, dat gebeurt volgens mij op alle bedrijven. Maar als je dan de volgende keer met dezelfde overall en niet schoon gemaakte laarzen weer bij jong begint, heeft dat niet veel zoveel effect. En ik denk dat dit op veel bedrijven wel zo gaat, bij ons kwam het in ieder geval wel eens voor."

Geen overbezetting

Het doorvoeren van nieuwe maatregelen werd eenvoudiger door de

ingebruikname van de nieuwe biggenstal. Omdat de familie Steentjes onder het Beter Leven Keurmerk wil leveren, werd een deel van de gespeende biggen een tijd lang opgefokt op een andere locatie. De oplossing om er op korte termijn voor te zorgen dat alle biggen de vereiste staloppervlakte kregen. Met de moderne nieuwe biggenstal blijven alle biggen weer op de thuislocatie. De stal is ruim bemeten. Steentjes heeft 6,25 biggenplaatsen per zeug, iedere big beschikt over 0,4 m². Van overbezetting is dus geen sprake. Dat helpt om de interne biosecuritymaatregelen eenvoudiger en strakker door te voeren. "Je hoeft veel minder concessies te doen, want hoe je het ook wendt of keert, met ruimtegebrek moet je toch vaak afwijken van je protocollen." Steentjes is er van overtuigd dat de biggen door de extra ruimte minder stress hebben, waardoor de weerstand van de dieren ook minder onder druk staat.

Eigen aanfok

In de kraamafdelingen liggen twee soorten zeugen. Sinds twee jaar gebruikt de familie Steentjes Deens uitgangsmateriaal. "Puur vanwege de kwaliteit van de biggen in de vleesvarkenshouderij." De oudere

Topigs-20 zeugen maken via het normale vervangingsregime plaats voor de nieuwe genetica. In de kraamstal ziet Mark nog niet heel veel verschil. "Het valt wel op dat de Deense zeugen van die mooie fijne spenen hebben." Een deel van de biggen draagt groene oormerken, bij anderen is de kleur geel. Het is het resultaat van de eerste selectie tussen de biggen. Sinds begin dit jaar fokt Steentjes zijn eigen gelten aan. Een overstap die minder groot is dan het lijkt. "Wij fokten al gelten op vanaf 25 kilo, dus de stallen waren er al op ingericht. Het is alleen nu anders werken en het selecteren neemt natuurlijk tijd. Het eenvoudigst is aankopen, de fokker zorgt wel voor goede gelten, maar je haalt wel dieren van buiten naar binnen. Doe ik het zelf, dan loop ik een stuk minder risico. Wat niet wil zeggen dat de PRRS-uitbraak van vorig jaar via de gelten is binnengekomen. Dat weten we niet. We willen alleen de risico's zo klein mogelijk houden. De schade van de PRRS-uitbraak heeft ons wel aan het denken gezet."

Vaccinatieschema

De aandacht voor biosecurity is niet nieuw op het bedrijf van de familie Steentjes. Het onderwerp krijgt al jaren veel aandacht. Zeu-

SAMEN KOM JE VERDER!

Al meer dan 20 jaar ondersteunt Boehringer Ingelheim wereldwijd PRRS Area Regional Control (ARC) programma's. Samen met uw dierenarts willen wij onze, vooral in de Verenigde Staten opgedane, kennis en ervaring inzetten om ook de Nederlandse varkenshouders verder te helpen. Want gezamenlijk optrekken in de strijd tegen PRRS loont!

Neem voor meer informatie contact op met uw dierenarts en bespreek de mogelijkheden van een gezamenlijke PRRS aanpak in uw directe omgeving.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: Boehringer Ingelheim Vetmedica bv, Postbus 8037, 1802 KA Alkmaar, vetmedica.nl@boehringer-ingelheim.com, telefoon: 072-5662411

'De vaccinatie sloeg snel aan. De rust in de zeugenstal keerde terug.'

> gen en biggen liggen in gescheiden stallen. En toen een aantal jaren geleden het bedrijf van de buurman aan de overkant van de weg te koop kwam, kochten ze het er bij. "De dichtstbijzijnde bedrijf lag op vijftig meter en nu op hemelsbreed twee kilometer. Dat verschil was wel te merken." De strakke biosecurity wierp ook haar vruchten af. Het bedrijf was jarenlang PRRS-vrij, de zeugen werden volgens het 6-60 regime tegen PRRS gevaccineerd. En toch ging het vorig jaar september mis. "Het aantal terugkomers lag al wat langer hoger dan we gewend waren. Maar ineens waren er in een paar dagen tijd tientallen verwerpers. De zeugen waren er redelijk ziek van. We dachten eerste aan griep, maar bloedonderzoek wees al vrij snel uit dat het PRRS was."

Ondanks de vaccinatie toch een PRRS-uitbraak, Steentjes denkt dat het te maken heeft met het vaccinatieschema. "Komen zeugen na dertig dagen terug, dan is het gat tussen de twee vaccinaties te groot."

Plan van aanpak

Steentjes had vanaf het moment van de uitbraak goed contact met Reuling Intervar, de afnemer van de biggen. "Zij zijn bij alles betrokken en wisten dus meteen wat er speelde en hoe we het hebben aangepakt." Bij het oplossen van de problemen werkte Steentjes verder nauw samen met dierenarts Gert van der Heiden van dierenartsenpraktijk Slingeland en Boehringer Ingelheim. "Zij hadden net een nieuw vaccin op de markt." Samen stelden ze een plan van aanpak op. De zeugen werden direct voor de voet weg gevaccineerd. Vier weken later is de vaccinatie herhaald om versneld de weerstand op niveau te brengen. Nu vaccineert Mark de zeugen eens per drie maanden voor de voet weg. "Met z'n tweeën pakken we in ruim een uur tijd 600 zeugen. Dat valt reuze mee." De vaccinatie van de

zeugen had direct effect. "Het sloeg snel aan. De rust in de zeugenstal keerde terug." Hoewel er aan de biggen niet veel te merken was, startte Steentjes ook vrij snel met de vaccinatie van de biggen. Bloedonderzoek op de andere locatie toonde ook aan dat de biggen nog geen PRRS hadden. Door er snel bij te zijn en snel te schakelen, was de productie in drie maanden tijd weer terug op het oude niveau, boven de 30 gespeende biggen per zeug per jaar.

De maatschap Steentjes in Etten (gld.) bestaat naast zoon Mark uit moeder Irma en vader Bennie. Het bedrijf groeide in 2012 van 400 naar 800 zeugen.

Deskundige Arie van Nes

Het gedrag van het PRRS-virus

HET PRRS-VIRUS IS EEN INGRIPEND FENOMEEN WAAROVER WE NOG LANG NIET ALLES WETEN. EEN LASTIG TE BESTRIJDEN TEGENSTANDER IS HET IN IEDER GEVAL. ARIE VAN NES VAN DE FACULTEIT DIERGENEESKUNDE VAN DE UNIVERSITEIT UTRECHT VERTELT OVER WAT ER BEKEND IS OVER HET GEDRAG VAN HET PRRS-VIRUS EN DE ROL VAN VACCINATIES IN DE STRIJD TEGEN PRRS.

De directe effecten van het PRRS-virus op zeugen en biggen zijn de vroeggeboorten en de zwakkere biggen. Daarnaast is het PRRS-virus zeer waarschijnlijk een wegbereider die het voor andere ziektekiemen eenvoudiger maakt om toe te kunnen slaan. Eigenlijk is PRRS een dijslechter. Een virus dat zorgt voor een beperktere dijkbewaking, waardoor bij hogere waterstanden (lees ziektedruk) sneller overstromingen (lees ziekte-uitbraken) optreden. Volgens Arie van Nes is er bij de effecten een duidelijk verschil tussen een epidemische en een endemische besmetting.

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN EEN EPIDEMISCHE EN ENDEMISCHE BESMETTING?

“Bij de start van een epidemische infectie is een bedrijf negatief of grotendeels negatief, het PRRS-virus is een tijdje niet aanwezig geweest. Wordt het bedrijf dan ineens op grote schaal met het PRRS-virus geconfronteerd, dan heeft dat grote gevolgen die weken kunnen aanhouden. Bij een endemische infectie is het virus op het bedrijf aanwezig, op deze bedrijven speelt de gespeende biggenafdeling een centrale rol. Biggen krijgen via de biest antilichamen mee. De levensduur van de antilichamen is echter beperkt en de dieren groeien. Gevolg is dat biggen op een gegeven moment gevoelig voor PRRS worden. Het gaat bij de gespeende biggen rond en kan dan overgaan naar de zeugen. Het is onduidelijk of de zeugen het virus in de baarmoeder reeds doorgeven aan de niet geboren biggen, maar na de geboorte kunnen biggen in het kraamhok het virus van de zeug wel meekrijgen.”

ZIJN DE EFFECTEN VAN BEIDE BESMETTINGEN VERGELIJKBAAR?

“Nee. Bij een endemische besmetting van zeugen lijken de gevolgen voor de reproductie beperkt, zelfs al komt de besmetting tot stand in de laatste meeste gevoelige periode van de dracht. Dat hebben onderzoeken wel laten zien. Wat de directe gevolgen bij de biggen zijn is niet bekend. De indirecte gevolgen van de PRRS-besmetting zijn wel duidelijk: andere ziektekiemen kunnen eenvoudiger toeslaan. Bij een epidemische besmetting kunnen de directe effecten wel fors zijn. Het meest zichtbaar is dat bij de zeugen: vroeggeboortes en veel uitval bij pasgeboren biggen in combinatie met zeugen die slecht op de melk komen. Dat kan zo twee biggen per zeug schelen. Je zou daarom geneigd zijn om te zeggen: koester het virus. Dan zijn de dieren er aan gewend, maar zo is het niet. Het virus willen we graag kwijt.”

HEEFT EEN VACCINATIE-STRATEGIE INVLOED OP DE KANSSEN VOOR HET VIRUS?

“Daar lijkt het op, maar keiharde bewijzen daarvoor ontbreken. De 6-60 vaccinatiestrategie is veel gebruikt. Op zes dagen in het kraamhok vaccineren omdat het daar geen kwaad kan voor zeug, biggen en melkproductie. En op 60 dagen dracht vaccineren omdat het laatste derde deel van de dracht het meest kwetsbaar is. Bij deze strategie kunnen terugkomers pas zestig dagen na het herdekken gevaccineerd worden. Dan is het mogelijk dat er meer dan honderd dagen tussen de twee entingen zit. Omdat zeugen op verschillende momenten gevaccineerd worden, ontstaan subpopulaties, met zeugen die op verschillende niveaus beschermd zijn. Je ziet in de praktijk dat er op bedrijven met een 6-60 vaccinatie toch uitbraken voorkomen. Welke rol de subpopulaties hierin spelen is niet bekend. Het klinkt logisch, maar het effect van subpopulaties op verdere verspreiding van het virus is niet bewezen. Het vaccineren heeft in ieder geval bewezen dat het de klinische verschijnselen van PRRS onderdrukt.”

IS HET VOOR DE VOET WEG VACCINEREN VAN DE ZEUGEN DAN WEL EEN BETERE STRATEGIE?

“Daar zijn nog geen bewijzen voor. Het is in ieder geval geen slechtere optie. Wanneer je vier tot vijf keer per jaar de hele stapel voor de voet weg vaccineert, heb je geen risico op subpopulaties. En daar komt nog een belangrijk voordeel bij; het is voor de varkenshouder veel minder werk. Het scheelt administratie, de kans op het missen van zeugen is kleiner en je kunt in korte tijd veel zeugen vaccineren.”

MAAR NOG LIEVER WIL JE DAT DE VERSPREIDING VAN HET VIRUS STOPT.

“Dat is waar vaccinatie op gericht moet zijn. Maar we weten nog niet goed of vaccins dat ook daadwerkelijk doen. Ik pleit voor modelstudies om dat te bekijken. De theoretische benadering is nooit de waarheid, maar geeft wel inzicht in hoe verspreiding het meest effectief aan te pakken. Wil je een gerichte aanval op de verspreiding van het virus doen, dan is vaccineren daar maar een onderdeel van. De focus moet dan ook op de gespeende biggen liggen. Zij zijn de spil in de verdere verspreiding van het virus. En dat betekent goed kijken naar de interne biosecurity en de contactstructuur.”

'Eenvoudige manier om
grotere aantallen dieren te
bemonsteren.'

FRANS VAN DONGEN IS EEN VAN DE VIER ERKENDE VARKENDIERENARTSEN DIE ZIJN VERBONDEN AAN D.A.C. DE PEELHORST IN MILL. DE PRAKTIJK BIJDT OOK VETERINAIRE HULP AAN RUNDEREN, PAARDEN EN GEZELSCHAPSDIEREN.

Dierenarts Frans van Dongen

Snel een eerste indruk

Frans van Dongen: "De afgelopen twee jaar hebben wij veel speekselmonsters verzameld bij zowel biggen als vleesvarkens met hoest- en luchtwegproblemen. Hiervoor zijn zogenaamde kauwtouwen gebruikt; touwen of katoenen windsels waar varkens op sabbelen. Door ze vervolgens uit te wringen kun je met een PCR-onderzoek direct de aanwezigheid van een kiem aantonen. Er is gekeken naar verschillende leeftijdsgroepen en verschillende kiemen. Bij gespeende biggen op 5-6 weken en op 10 weken. Bij vleesvarkens is materiaal verzameld direct na opleg en vier tot vijf weken later. Kijk je met de PRRS-bril op, dan zie je bijvoorbeeld dat gespeende biggen rond de overgang naar de vleesvarkensstal regelmatig positief testen. En dat is net een kwetsbare fase waarin je dat het liefst niet ziet."

"De belangrijkste conclusie uit het onderzoek is echter dat het een goed bruikbare methode is om snel inzicht te krijgen in welke kiemen er aanwezig zijn en in welke hoeveelheid. Bovendien is het een redelijk eenvoudige manier om grotere aantallen dieren te bemonsteren. Met als groot voordeel dat de dieren er niet onder lijden. Het is een mooie manier om de vinger aan de pols te houden. Goed voor een eerste indruk. De uitslagen van de speekseltesten helpen om gerichter vervolgstappen te nemen. Maar er is altijd nadere diagnostiek van bijvoorbeeld bloed en/of sectie nodig om tot een plan van aanpak te komen. Op basis van speeksel alleen kun je geen conclusies trekken, maar het helpt om een betere diagnose te formuleren. We hebben het redelijk veel gebruikt. Het laatste half jaar is het iets minder. Van veel bedrijven bestaat inmiddels een goed beeld van welke kiemen onder de varkens aanwezig zijn."

In vogelvlucht

p.2

MARTIJN STEENAERT

'Vaccineren is een zinvolle investering. Je wint de slag, maar zonder langdurige verbeteringen aan de omstandigheden blijf je de oorlog tegen PRRS verliezen. En dan is de investering ook zonde van het geld.'

p.3

TECHNISCHE ONDERSTEUNING

Boehringer Ingelheim helpt varkenshouders en dierenartsen graag met succesvolle PRRS-aanpak op korte en lange termijn.

p.4

REPORTAGE: RISICO'S INDAMMEN

De familie Steentjes dacht rond biosecurity al heel scherp aan de wind te zeilen. Het bedrijf was dan ook al jaren PRRS-vrij. Tot september vorig jaar, toen er toch ineens een PRRS-uitbraak was. Reden genoeg om de teugels nog verder aan te trekken en nog meer risico's te beperken.

p.8

GEDRAG VAN PRRS-VIRUS

Over het PRRS-virus weten we nog lang niet alles, maar wel dat het een lastig te bestrijden tegenstander is. Arie van Nes van de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht over wat er bekend is over het gedrag van het PRRS-virus en de rol van vaccinaties in de strijd tegen PRRS.

p.10

DIERENARTS
FRANS VAN DONGEN

'Speekselonderzoek is een goede methode om snel inzicht te krijgen in de aanwezige ziektekiemen. Maar er is altijd nadere diagnostiek nodig om tot een plan van aanpak te komen.'

Colofon beterBIG is een magazine voor professionals in de varkenshouderij. Deze uitgave wordt u aangeboden door Boehringer Ingelheim bv. U kunt zich als abonnee aanmelden via onderstaand adres.

Boehringer Ingelheim bv, Comeniusstraat 6, 1817 MS Alkmaar
Postbus 8037, 1802 KA Alkmaar
Telefoon: +31 (0) 72 566 2411 fax: +31 (0) 72 564 3213
E-mail: vetmedica.nl@boehringer-ingelheim.com
www.boehringer-ingelheim-ah.nl

Contactpersoon Sander Bouwman

Begeleiding en realisatie

De Snuitgeverij | Coördinatie en productie van agrarische content